

ԲԵՐԿՈՆԵՅԱՆ

2012, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ Ա, ԹԻՎ 17(373)

ՄԱՅՐ ԱՌՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՑԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ԱՌԻՐՈՎ

Գիտելիքի, գրի եւ դպրության օրվա առօրինակ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնից շնորհավորական ուղերձ է հղել աշակերտներին, ուսանողներին եւ կրթության ոլորտի մշակներին:

Հայրապետական շնորհավորագրում մասնավորապես ասվում է.

«Նոր ուսումնական տարվա առիթով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից հայրապետական Մեր օրհնությունն ենք բերում դպրոցական եւ ուսանող Մեր զավակներին, մանկավարժներին ու դասախոսներին, ուսումնական հաստատությունների տնօրէններին եւ կրթության գործի բոլոր միկրոայանքներին:

Ոչ հեռու անցյալում բոլոր երեխաները չէ, որ կարող էին դպրոց հաճախել, մարդկության միայն վերջին հարյուրամյակի ձեռքբերում է հանրնդիսանոր կրթությունը՝ աստվածահաճո այդ մեծ բարիքը՝ դառնալով կյանքի բարելավման, մեծ տեղաշարժերի պայմաններինց մեկը: Բնական է, որ այսօր պետություններն ու ժողովուրդները մեծ ուշադրություն են դարձնում կրթական բարեփոխումներին, ուսման արդիականացմանը: Ուսյալ եւ կիրք հասարակությունն է ընդունակ բարեփոխելու կյանքը, բարվոք վճիռներ գտնելու իր առջեւ կանգնած խնդիրներին եւ իրականություն դարձնելու առաջընթացի իր տեսիլքները:

Հայրական հորդոր ենք բերում Մեր զավակներին, որ լինեն ջանասիր՝ ուսման մեջ, չբերանան իրենց պարտականություններում, որպեսզի ամուր հիմքերով սկզբնավորվի ու հաստատվի իրենց կյանքի ուղին, որն ապագան է մեր Հայրենիքի ու ժողովրդի:

Մենք արդեք ենք բարձրացնում, որ Աստված արդյունավորի կրթության գաղափարն ծրագրերը, որ այսօր իրականացվում են մեր երկրում, արդյունավորի ջանքերը մանկավարժների՝ մեր երկրի ու ժողովրդի համար կրթելու ուսյալ, պատասխանատու, հայրենասեր, արդարամիտ ու մարդասեր սերունդ: Հայցում ենք Տիրուջից, որ քաջաբուն միտք ու հոգի շնորհի մեր զավակներին, օրհնի նրանց ջանքերը ուսման մեջ եւ հաստատուն պահի հասարակության մեջ: Իր պատվաշահին Իր պատվամեծին կենդանաբ ճանապարհներին: Մատթում ենք խաղաղընթաց ուսումնական տարի, բարի արդյունքներ ու առատ վաստակ:

Թող շնորհն Աստծո լինի մեզ հետ եւ բոլորի, այսօր եւ միշտ. ամեն:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՂԱՐԱՆՈՒՄ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

29 օգոստոսի

«Կենգուրու» մրցույթի
հաղթողներին

5 սեպտեմբերի

Արգենտինայի արհաի
գործերի նախարարին



Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց «Կենգուրու» միջազգային մաթեմատիկական մրցույթում Հայաստանի հաղթողներին եւ ՀՀ մարզերում ու Արցախում լավագույն արդյունք արձանագրած դպրոցականներին:

Հանդիպման սկզբում «Այբ» կրթական հիմնադրամի ղեկավարներին խորհրդի նախագահ Մեսրոպ քահանա Արամյանն Ամենայն Հայոց Հայրապետին ներկայացրեց «Կենգուրու» միջազգային մաթեմատիկական մրցույթի կազմակերպման գործընթացը եւ 2012 թ. հաղթողներին:

Այնուհետեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր օրհնությունն ու գնահատանքը բերեց մրցույթում հաղթած աշակերտներին: Շնորհավորելով կարելի էր այս նվաճման առիթով՝ Նորին Սրբությունը վստահություն հայտնեց, որ այս հաղթանակը կխանդավառի նրանց՝ ազնի լավ սովորելու

եւ իրենց խոր գիտելիքներով դառնալու հպարտ ու արժանավոր քաղաքացիները մեր երկրի:

Վերջում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մանուկներին ու պատանիներին մաղթեց, որ Ար Էջմիածնի օրհնությունն առատորեն հեղվի նրանց կյանքում, որպեսզի կապված մասնակցներին եւ ազգային արժեքներին եւ նոր նվաճումներ ու հաղթանակներ արձանագրեն կյանքում՝ փառք եւ պատիվ հավելելով հայ ժողովրդի անվանն ու հայրենիքի բարի համբավին: Վեհափառ Հայրապետը նաեւ իր գնահատանքը հայտնեց մրցույթի կազմակերպիչներին՝ օգտաշատ ծառայության համար:

Հանդիպմանը ներկա էին Գեղարքունիայի թեմի առաջնորդ Մարկոս եպս Զովհաննիսյանը, «Կենգուրու» ծրագրի ղեկավար Շուշան Կարապետյանը եւ «Այբ» կրթական հիմնադրամի աշխատակիցները:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Արգենտինայի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարար Զեկտոր Մարկոս Թիմերմանի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ ՀՀ ԱԳ փոխնախարար Աշոտ Յովակիմյանի:

Նորին Սրբությունն ուրախություն հայտնեց, որ երկու երկրների հարաբերությունները սերտ զարգացում են ապրում՝ մաղթելով բազում նոր ձեռքբերումներ հայ-արգենտինական բարեկամությանը եւ անդրադարձավ նաեւ Արգենտինայի հայ համայնքին՝ մասնավորապես ընդգծելով, որ այն Սփյուռքի լավագույն կազմակերպված եւ հզոր համայնքներից մեկն է: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ի դեմս նախարարի, իր

ցանցերով զորակցության համար:

Արգենտինայի արտգործնախարարը Նորին Սրբությանը փոխանցեց Արգենտինայի Հանրապետության նախագահի ողջույնները, ապա անդրադարձավ 2011 թ. մայիսին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի՝ Արգենտինա կատարած հովհապետական այցին: Հեկտոր Մարկոս Թիմերման իր խոսքում հույս հայտնեց, որ իր այցելությունը պիտի նպաստի երկու երկրների հարաբերությունների հետագա ամրապնդմանը:

Հանդիպման ավարտին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մաղթեց, որ Տերն առաջընթացի ու բարօրության մեջ պահի Արգենտինային եւ նրա ժողովրդին: Հանդիպմանը ներկա էին



գնահատանքը հայտնեց Արգենտինայի իշխանություններին՝ հայ ժողովրդի հանդեպ տածած առանձնահատուկ վերաբերմունքի համար, ինչպես նաեւ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման ու դատապարտման, ԼՂ համարապետության խաղաղ կարգավորման գործում ցուց

Մայր Աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն Զովակիմ եպս Մանուկյանը, Արգենտինայում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Կահագն Մելիքյանն ու ՀՀ-ում Արգենտինայի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Դիեգո Էռեստո Ավարան Բիվերան:

6 սեպտեմբերի

ԳԵՐՄԱՆԻԱԿԻ ՆՈՐԱՆՉԱՆԱԿ ԴԵՄՊԱՆԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության արտակարգ եւ լիազոր՝ Նորանչանակ դեսպան Ռայներ Մորելին:

Վեհափառ Հայրապետը շնորհավորեց դեսպանին նշանակման առթիվ՝ մաղթելով արդյունավետ աշխատանք: Նորին Սրբությունը նաեւ գոհունակությամբ անդրադարձավ հայ-գերմանական հարաբերություններին, որանց ամրապնդման ուղղված դեսպանատան ջանքերին, ինչպես նաեւ Մայր Աթոռի եւ դեսպանատան միջեւ ամուսնու կապերին:



Վեհափառ Հայրապետը շնորհավորեց դեսպանին նշանակման առթիվ՝ մաղթելով արդյունավետ աշխատանք: Նորին Սրբությունը նաեւ գոհունակությամբ անդրադարձավ հայ-գերմանական հարաբերություններին, որանց ամրապնդման ուղղված դեսպանատան ջանքերին, ինչպես նաեւ Մայր Աթոռի եւ դեսպանատան միջեւ ամուսնու կապերին:

Շարունակությունը՝ էջ 2

Սկիզբ է 1

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՋԱՐԱՆՈՒՄ

6 սեպտեմբերի

Իրաքի փոխվարչապետին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Իրաքի փոխվարչապետ Ռաուշ Նուրի Շաուեյսի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ 33 ԱԳ նախարարի տեղակալ Շոհրաբ Մաադանյանի:

Նորին Սրբությունը, ողջունելով Իրաքի փոխվարչապետի այցը Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին, ընդգծեց երկու ժողովուրդների միջև պատմական խոր արմատներ ունեցող բարեկամական հարաբերությունները, որոնք մշտապես հատկանշված են եղել ջերմության, փոխըմբռնման ու համագործակցության ոգով:

Վեհափառ Հայրապետը մասնավոր անդադարձ կատարեց Իրաքի հայ համայնքին՝ ուրախությամբ նշելով, որ երկրի խնդիրների կարգավորման հետ մեկտեղ առաջնության է ապրում նաեւ հայ համայնքը՝ վերադառնալով իր բնականոց կյանքին: Նորին Սրբությունը խոսեց նաեւ Իրաքի հայոց թեմի գործունեության, միջեկեղեցական-միջկրոնական հարաբերություններում փոխհասկացողության:



թյան, համերաշխության եւ եղբայրական ոգու գործընթացն ուղղված՝ թեմի ջանքերի մասին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը փոխվարչապետի միջոցով իր գնահատանքը հղեց Իրաքի իշխանություններին՝ հայ համայնքի հանդեպ ունեցած ուշադրության, ինչպես նաեւ այն օ-

ժանդակության համար, որ ցուցաբերվում է համայնքի ազգային-եկեղեցական կառույցների վերակառուցման եւ հաստատման գործում:

Իրաքի փոխվարչապետը, ուրախություն հայտնելով հայոց հոգեւոր կենտրոն իր առաջին այցի առթիվ, Վեհափառ Հայրապետին փոխանցեց Իրաքի նախագահի եւ վարչապետի շքանշաններ: Պրն Շաուեյսը նշեց, որ ամեն ջանք պետք է գործադրվի՝ երկու ժողովուրդների միջև ձեռավորված բարեկամական հարաբերությունները պահպանելու համար: Նա նաեւ ընդգծեց Հայ եկեղեցու եւ հայ համայնքի կարևոր եւ դրական դերակատարությունը երկրի կյանքում:

Հանդիպման ավարտին Նորին Սրբությունը մարդեց, որ Աստված արդյունավորի երկու երկրների բարեկամության ամրապնդմանն ուղղված ջանքերը եւ հաստատուն խաղաղության մեջ պահի Իրաքը եւ նրա ժողովրդին:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի արտահերթ ժողով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Սեպտեմբերի 1-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում Ս. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահությամբ տեղի ունեցավ Գերագույն հոգեւոր խորհրդի արտահերթ ժողով:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի վերաբերված ժողովում Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամները Բուրյապետում 2004 թ. 33 ՁՈՒ պատճառով Մարգարյանի ազգային ատելության հոգի վրա՝ քննադատելով դաժանաբար սպանած Արքեպիսկոպոսի ՁՈՒ սպա Ռամիլ Սաֆարովի՝ Հունգարիայի իշխանությունների կողմից արտահանման եւ Արքեպիսկոպոսի նախագահի կողմից նրան ներում չընդունելու իրողությանը եւ հանդես եկավ հետեւյալ հայտարարությամբ:

«Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին խստով դատապարտում է մարդասպան Ռամիլ Սաֆարովի Հունգարիայի իշխանությունների կողմից Արքեպիսկոպոսին սպանելու եւ Արքեպիսկոպոսի նախագահի որոշմամբ ներման միջոցով ճորագործին արգարացնելու փաստը: Կատարված հերթական դրսևորումն է Արքեպիսկոպոսի իշխանությունների որոշմամբ հայտայց քաղաքականության: Ցավոք, ժողովրդավարության եւ արդարադատության սկզբունքներ դավանող ԵՄ անդամ Հունգարիան, ուստիստիկ ընդունված արժեքավոր բարոյական նորմերը, պահապանելի համագործակցությամբ սատարեց Արքեպիսկոպոսի հերոսացված մարդասպանին ազատ արձակելու նենգ ծրագրին, որը հիմ է ազգային եւ կրոնական պատկանելության հոգի վրա սպանությունների վտանգով: Մարդկային կյանքն աստվածատուր է, եւ կանխամտածված մարդասպանության ճորագործությունը՝ ոճիր մարդկության եւ Աստծո դէմ:

Կոչ ենք ուղղում Հայ եկեղեցու բոլոր պապականություններին, աշխարհասփյուռ մեր ժողովրդի հավատավոր զավակներին միասնական ոգով բողոքի իրենց ձայնը հնչեցնելու տեղական հոգեւոր եւ աշխարհի իշխանությունների առջեւ՝ հանուն մեր ազգային իրավունքների պաշտպանության: Դիմում ենք նաեւ մեր ջուր Եկեղեցիներին եւ կրոնական բոլոր կազմակերպություններին՝ դատապարտելու այս իրողությունը եւ իրենց ձայնը բարոյացնելու հանուն արդարության եւ ճշմարտության:

Գերագույն հոգեւոր խորհուրդը նաեւ խնդրեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այս առնչությամբ դիմել կրոնապետներին, ինչպես նաեւ առանձին պետությունների, միջազգային կազմակերպությունների եւ կրոնական ու հասարակական կառույցների ղեկավարներին:

Զորակցություն համայն հայ ժողովրդին եւ Հայաստանին

Սեպտեմբերի 1-ին Հունգարիայի առաջնորդ, Հունգարիայի կաթոլիկ եպիսկոպոսների համագումարի նախագահ Կարոլինալ Փիթեր Էրդոս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ուղղված գրությամբ գորակցություն է հայտնել հայ ժողովրդին՝ Արքեպիսկոպոսի կողմից արտահանման եւ Արքեպիսկոպոսի նախագահի կողմից նրան ներում չընդունելու առնչությամբ:

Հունգարիայի կաթոլիկ եպիսկոպոսների համագումարի անունից Կարոլինալ Էրդոսը դատապարտել է նաեւ ազգային պատկանելության հոգի վրա իրականացվող բռնությունն ու ատելությունը՝ հայցելով, որ Բարձրյալ Աստված պահպանի համայն հայ ժողովրդին եւ օրինի արդարության ու խաղաղության շնորհներով:

Արձագանքելով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի կողից՝ ցավով երեւոյթի առիթով, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի եւ անդամ 349 Եկեղեցիների անունից Հունգարիայի իշխանություններին իր վերաբերման եւ արտահայտել խորհրդի գլխավոր քաղաքական դրվագը Օլավ Տվեյթը: Անդադառնալով Հունգարիայի եւ Արքեպիսկոպոսի ձեռնարկած մտադրիչ ջայլերին՝ ԵՀԿ-ն դատապարտել է բոլոր այն գործողությունները, որ տարածաշրջանում կոպտորեն խաթարում են խաղաղությունը եւ արդարությունը:

Հունգարիայի ավետարանական համայնքները դատապարտում են

Սեպտեմբերի 2-ին Հունգարիայի ավետարանական համայնքներ իրենց սրտակցություն են հայտնել հայ ժողովրդին՝ ցավ արտահայտելով Հունգարիայի կողմից Արքեպիսկոպոսի ՁՈՒ սպա Ռամիլ Սաֆարովի արտահանման եւ Արքեպիսկոպոսի ազատ արձակման առնչությամբ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ուղղված Հունգարիայի Լյութերական Եկեղեցու առաջնորդ, եպիսկոպոս Փիթեր Գանցի եւ Հունգարիայի Ռեֆորմատական Եկեղեցիների խորհրդի նախագահ, եպիսկոպոս Գյուստավ Բյուլցի գրության մեջ ասվում է. «Հավատում ենք, որ միայն Աստված է արդարորեն դատում մեզ բոլորին, եւ որ առջեւ է, որ պետք է բոլորս մի օր կանգնենք: Սակայն պետությանը եւ տրված իշխանություններին ու պատասխանատվությունը՝ ծառայելու եւ պաշտպանելու հասարակությանը. այսպիսով՝ հանցագործներին թողնել ազատություն վայելել՝ Աստծու պատվիրանին դեմ է: Մենք լիովին հասկանում ենք ներման՝ դատապարտելի ջայլի առնչությամբ հայ ժողովրդի վրդովմունքը եւ մեր ժողովրդի անունից հայտնում մեր համաբաշխական դրվագը:

Անհանդուրժելի նկատելով հանցագործի ազատ արձակումը՝ Հունգարիայի ավետարանական հարանվանությունները հույս են հայտնել, որ արդարությունը կվերականգնվի:

Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի 2012-2013 ուս. տարվա բացման արարողությունը



Սեպտեմբերի 10-ին տեղի ունեցավ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի (Աստվածաբանական համալսարան) 2012-2013 ուս. տարվա բացման արարողությունը՝ մասնակցությամբ Մայր Աթոռի միաբանների, ճեմարանի դասախոսական կազմի եւ սաների:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի հոգեւոր կրթական հաստատությունների վերատեսուչ Գեւորգ եպս Սարոյանը: ԳԳԾ վերատեսուչը նշեց, որ ճեմարանը հետեւողականորեն ընթանում է դեպի նպատակակետ՝ դառնալու այնպիսի մի հաստատություն, որը կկարողանա շնորհել բոլոր գիտական աստիճանները, որտեղի շրջանավարտներն այ-

լեն կարիք չեն ունենա արտասահմանյան համալսարաններում վերստին ուսանելու:

Սրբազան հայրն իր երախտագիտությունը հայտնեց նաեւ ճեմարանի տեսչական, դասախոսական կազմերին եւ ուսանողությանը՝ իրենց անձվեր, հետեւողական ու

անկեղծ աշխատանքի համար՝ մարդկային տոկոս հավատք եւ սեր՝ առաքելությունը շարունակելու համար:

Հանդիսությունը ընթացքում ազգային երգերի կատարումներով եւ աստուծով հանդես եկան ճեմարանի սաները, որից հետո Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միաբանության անունից օրհնության խոսք ասաց Մայր Աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն Հովակիմ եպս Մանուկյանը: Ընդհանուր ընդլայնված խոսքից հետո, տարվա բացման առիթով՝ նա ճեմարանին մարդեց անսպառ եռանդ, որը ձեռքբերումներ ու հաջողություններ:

Այս տարի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարան է ընդունվել 22 սան: Ուսանողության ընդհանուր թիվը 129 է: Գեմարանում դասավանդում է 19 եկեղեցական եւ 34 աշխարհական դասախոս:



«Ֆոկլոր» շարժման բարեկամ եպիսկոպոսների 31-րդ համաժողովը Կահիրեում

Սեպտեմբերի 3-7-ը Կահիրեում (Եգիպտոս) «Ֆոկլոր» հայրենասիր փրով՝ խորագրի ներքո տեղի ունեցավ Կաթոլիկ եկեղեցու ծոցում ծնունդ առած «Ֆոկլոր» շարժման բարեկամ եպիսկոպոսների 31-րդ եկուսնեկ համաժողովը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողի-

կոսի օրհնությամբ ժողովին մասնակցեց Եգիպտոսի հայոց թեմի առաջնորդ Աշոտ եպս Մաադանյանը:

Համաժողովին ընթանալից Եգիպտոսի կրոնական, քաղաքական իրարարությունները եւ միջկրոնական երկխոսության անհրաժեշտության առնչվող խնդիրներ:

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնական կոմիտեի նիստ Կրետեում

Օգոստոսի 28-ից սեպտեմբերի 5-ը Կրետեում տեղի ունեցավ ԵՀԿ կենտրոնական կոմիտեի նիստը, որի օրակարգի հիմնական կետերը 2013 թ. աշնանը Հարավային Կորեայի Բուսան քաղաքում տեղի ունեցալից ԵՀԿ գլխավոր համաժողովը էր: Համաժողովին անցկացվելու է «Կյանքի» Աստված, ցույց

տուր մեզ արդարության եւ խաղաղության ճանապարհը՝ խորագրի ներքո:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ ժողովին մասնակցեցին ԵՀԿ գործադիր կոմիտեի անդամ Վիգեն արք. Այբալյանը եւ ԵՀԿ կենտրոնական կոմիտեի անդամ Փոլա Տեր-Մաթոյանը:

Ժողովի ավարտին տեղի ունեցավ հանդիպում ԵՀԿ կենտրոնական կոմիտեի Ուղղափառ անդամների եւ Գլոբալ քրիստոնեական ֆորումի ներկայացուցիչների միջև, որտեղ տեղեկություններ փոխանցեցին Գլոբալ քրիստոնեական ֆորումի գործունեության եւ հետագա զարգացման մասին:

Հոգեհանգիստ Սիրիայում զոհվածների համար

գոհվածների ընտանիքներին հարազատներին՝ ընդգծել Մայր Աթոռի և Դամասկոսի հյոց թեմի կողմից Սիրիայի ղուվոդին աջակցելուն ուղղված քայլերը և ձեռնարկված միջոցառումները:



Սվիզոր՝ թիվ 16

Պետրոս Զոմվկայեցին, որ հայտնի էր նաեւ Երուսղոմ անվանումով, այժի էր ընկնում անհանգիստ քննադատության և անհաջ ձգտումներով ու լավ չէր նախում Կոլոտի՝ այդպիսի երկար պատերազմությանը՝ փակելով ուրիշների ճանապարհը դեպի պատերազմություն։ Վիկտորը հաջկերույթի ժամանակ մեկական ծոցի ժամացույց էր նվիրել երկու պատերազմներին, բայց Երուսղոմի չէր տվել։ Երուսղոմը դա լավ առիթ համարեց մեկնաբանելու, թե Մայր Աթոռը Կոլոտի սպորանքների պատճառով արհամարիված է, եւ հարձակում սկսեց Կոլոտի դեմ, որի պաշտոնազրկումից կարող էր օգտվել։ Թերեւս դա գալիս էր դեմ Սիմեոն Երեւանցու ժամանակներից, երբ վերջինս վատ էր տրամադրված Կոլոտի նկատմամբ։ Երուսղոմը կարողացավ ոտքի հանել ծագումով քուն հայաստանցի մեծամեծներին, որոնք առանձնահատուկ դիրք էին որդեգրել՝ Երեւանի խանությունը կրկին պարսկական տիրապետության տակ անցնելով։ Ֆրանսիայի դեսպանն էլ Կոլոտից պահանջում էր նրան զսպել եւ Կ. Պոլսից վտարել։ Դա ժողովրդի երկպառակությունն առիթ դարձավ։ Հայտնի էր Կոլոտի պատերազմությունից հեռացնելու կոմիսակիցներ, որոնք խմբակցություն կազմեցին։ Դրանից խիստ անհանգստացած՝ Երուսղոմը, չնայած հիվանդ էր, եկավ Մայր եկեղեցի եւ մեծամեծներին ու ժողովրդին հավաքելով՝ հորդորեց եւ կանգնել երկպառակությունից եւ կարողացավ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՄԿՈՄՆԵՐ ԱՐԿՎՅԱՆ Գ ԿՐԵՏՎՉԻ (1734-1736)

խաղաղություն հաստատել։ Երուսղոմը, իր անհաջողություններով, մեղք եկավ, իսկ Կոլոտը կարողացավ դեսպանին համոզել, որ այդ դիպվածին կարելի էր օգտվել։ Դեսպանը գոհ մնաց միջադեպի նման ավարտից եւ իր աջակցությունն ապահովեց հուլիսի դեմ պայքարում։ Նա 1737 թվի մարտի սկզբներին իր ընտանիքով այցելեց Դալաթայի Սբ Լուսավորիչ եկեղեցին՝ լատին մեծամեծներով, որպեսզի լատինամետ հայերը նույնպես հաճախեն հայոց եկեղեցիներ։ Ապրիլի 8-ին Վիկտորը գնաց Դալաթայի լատինական Սբ Բենեդիկտոս եկեղեցին եւ փափագեց տեսնել Սբ Լուսավորիչ եկեղեցու թափոքը եւ Լատին եկեղեցու կողմից պատիվ տվեց։ Երկու կողմերն էլ աշխատում էին օգտվել այդ մեծեցումից եւ լուծել իրենց խնդիրները։ Լատինները ձգտում էին իրենց դիրքն ուժեղացնել Երուսղոմի դեմ, իսկ հայերը՝ վերջ տալ ներքին ընդվզումներին։

Կոլոտի այս հաշտարար քաղաքականությունը, սակայն, մյուս կողմից քաջալերում էր հայ լատինամետ եկեղեցականներին, որպեսզի փորձեն իրենց գործունեությունը տարածել հայերի շրջանում։ Ուստի օգտվելով այն հանգամանքից, որ հայերը չփնջում էին լատինների հետ, սովորելու ձգտումով ավելի ընդլայնեցին իրենց կապերը։ Հատկապես այդ նպատակին էին ծառայում Մխիթարյան եւ Մատնյան նորակազմ միությունն անդամները, որոնք մոլեռանդորեն քարոզում էին եւ քաջատրում, թե Հայոց եկեղեցին ու հայադավանությունը Զոմվի եկեղեցուց ու հոռմեադավանությունից օտար չեն, որ հիմնավորապես նույնն են, չնայած կան թյուրիմացություններ, որոնց ուղղելը հայադավանության ելույթըն չի խախտի, այլ մեծապես կօգնի, որ հայերը ձեռք բերեն պապականության հզոր

պաշտպանությունը, ինչպես նաեւ՝ եվրոպական տերությունների հովանավորությունը։ Որ իբր հայերը վերականգնության հնարավորություն կստանան եւ նյութական բարօրություն։ Մխիթար Սեբաստացին, օգտվելով Վենետիկի դիրքից ու ընձեռած հնարավորություններից, կաթոլիկամետ հրատարակությունները շատացնում էր եւ ցրում հայության շրջանում՝ հրատարակությունների ճակատին դրոշմելով հայոց կաթոլիկոսի անունը, որ դրանք ավելի ընդունելի էին։ Գրքի ծաղրով հայերն ստանում էին այդ հրատարակությունները եւ անուղակիորեն հայտնում դրանց ազդեցությունները։ Մյուս կողմից Մխիթարն իր մի շարք աշակերտներին քարոզչության էր ուղարկում Արեւելք։ Նրանցից էին Եղիա Մարտիրոսյանը, Հովհաննես Սիմոնյանը, Մանվել Խուրխարյանը եւ Ստեփանոս Պետրոսյանը, որոնք քարոզեցին Կ. Պոլսում եւ գավառներում։ Նույնիսկ պատմվում էր, թե Գաբրիել Կարսեցին վիճաբանել է ջահելեցի ունիթորների հետ պաշտպանելով Հայոց եկեղեցու սկզբունքների վավերականությունը։ Ավելորդ է խոսել լեռական եւ հունգարական գաղթյալներից մեծաքանակությամբ մասին, քանի որ դրանք հարաբերություններն արդեն պաշտոնապես խզել էին Արեւելքի հետ։

Եթե որեւէ մեկը ծանոթանա մինչեւ 1737 թվականը Վենետիկում տպագրված գրքերի ցուցակին, ապա կտեսնի, որ հրապարակությունները հիմնականում կրոնական բնույթ ունեն։ Բացահիշ հիշատակության է արժանի 1733 թվի Աստվածաշնչի պատկերազարդ ու շեղ տպագրությունը, բայց դա էլ լատինական աղավաղված Ոսկանյան օրենական էր եւ ոչ թե մեր Նախնիների կատարած ընտիր թարգմանությունը, որ ուսումնասիրողների կողմից ստացել է «թագուհի

թարգմանություն» անվանումը։ Մտնողյանները գործում էին Արեւելքում եւ մոտիկից շփվում էին ժողովրդի հետ, առավելապես՝ Ասորիքի, Միջագետքի եւ Կիլիկիայի թեմերի հետ, որտեղից էլ իրենց էին։ Այստեղ լատինապիտույունը հին ավանդույթներ ուներ՝ դեռեւս Ռուբինյանների, Զեթումյանների ու Լուսինյանների ժամանակներից։ Դրան նպաստում էր Աբրահամ Արծիւյան եպիսկոպոսի ներկայությունը, որը որպես իյուր էր վաթսեկել եւ այնուհետեւ ճանաչվել է իրենց թեմակալ առաջնորդ, քանի որ իրենց Բերիայի կամ Հայեպի վիճակից էին։ Արծիւյանն իր միաբանությունից մարդիկ էր ուղարկում գաղտնի, որ միջաբարեն Բերիայի լատինամետներին։ Այդ մասին վկայել է ինքը՝ 1727 թվի սեպտեմբերին գրած նամակում։ Առաջվածներից ակտիվ գործունեություն ծավալեցին հատկապես Հակոբ Հովսեփյան եւ Իսահակ Բարսեղյան հայրերը, որոնք 1730 թվին Նախ Զոմ վանքից, որպեսզի պապին բացատրեն իրենց՝ արդեն նամակով հայտնած ձեռնարկի մասին։ Զեթո անցան Վենետիկ՝ հաջատուր Կարսեցի վարդապետի մոտ ուսանելու։ 1732 թվին նրանք հրաման ստա-

ցան անցնել օսմանյան մայրաքաղաք, իսկ այնտեղից էլ գնալ Անկյուրիա՝ որպես հոռմեադավանության քարոզիչներ։ Կաթոլիկությունն Անկյուրիայում էլ ակտիվ էր արմատներ ձգել, եւ հայտնվել էին հրապարակողներ, որոնք կուզեանային ունենալ իրենց քահանայ, որի երեսը ինքը տարուց ի վեր չէին տեսել։ Այդ բանը լուրացնելու համար լատինապետ կոպոսի կարգադրությամբ հայր Հովսեփը եւ հայր Բախանը 1733 թվականի կողմերը մայրաքաղաք քիջ մեկնեցին Անկյուրիա։ Նրանք մնացին երեք տարի եւ կազմակերպեցին լատինամետներին։ Հոռմեադավանության քարոզիկ անուղակիորեն մեծապես նպաստեց նաեւ Կոլոտի հաշտարար կեցվածքը։ Դրան նպաստում էր նաեւ Հայոց եկեղեցականների դյուրահավատ եւ ոչ խորունկ մտածելակերպը։ Օրինակ՝ Գաղատիայի առաջնորդ Մովսես Շիրինյան եպիսկոպոսը սիրով էր ընդունել Զոմվի եկեղեցու լատինական կրթություն ստացած երկու հոգեւորականի՝ թույլ տալով նրանց ազատ գործել։ Ասվում էր, որ Մովսես առաջնորդը, նրան հետեւող մի եպիսկոպոս եւ չորս վարդապետ լիակատար տվել էին հավատու դավանություն։ Բայց հազիվ թե այդպես էր, առավել եւս, որ պատճենը չկա։ Նա Հայոց եկեղեցուց չհեռացավ եւ իր դիրքը չկորցրեց եւ ոչ էլ դիտության արժանացավ ու իր պաշտոնում էլ մնացավ։ Նա պատվով հոռին հանձնվեց 1735 թվին։

Շարունակություն էջ 6



Կրթության մշակների օրինություն Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում



Օգոստոսի 31-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությունը կատարվեց կրթության մշակների օրինության մասնավոր գիտություն։ Մայր Աթոռում Կաթողիկոսի օրվա առիթով կազմակերպվող այս արարողությունը ներկա էին 33 կրթության եւ գիտության նախարար

Արմեն Աշոտյանը, Ամ կրթության մշակական հանձնախմբի ներկայացուցիչները, ԿԳՆ աշխատակիցները, ՀՀ մարզպետարանների կրթության վարչությունից պետեր, ՀՀ պետական եւ մասնավոր բուհերի ղեկավարներ, ՀՀ ընդլայնների եւ ուսումնականների տնօրեններ, ՀՀ մարզերի եւ Երեւանի դպրոցների տնօրեններ, ինչպես նաեւ Մայր

Աթոռի հոգեւոր կրթական հաստատությունների պատասխանատուներ։ Ներկաներին ողջունեց Երեւանի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցու հոգեւոր տեսուչ, ԳԴՀ աստվածաբանության ֆակուլտետի ղեկան Անուշավան եպս ժամկցյանը։ Որպես խոսքից հայտնվելով կրթության եւ գիտության մշակների՝ հայրապետական Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի այցի առիթով՝ սրբազան հայրն իր խոսքում անդրադարձավ մանկավարժների կարեւոր դերակատարությանը՝ առողջ հասարակություն ձեւավորելու գործում՝ հորդորելով ուխտ անել հավատարմ մնալու մեր ազգային-հոգեւոր արժեքներին, հարազատ՝ հայոց ինքնությանը եւ լիակատար արժանաւոր հետեւողները հայոց թարգմանիչների եւ կերտողը հայոց նոր «Ոսկե դար»։ Օրինության կարգի ավարտվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի «Պահպանիչ» արդեւով եւ օրինության խոսքով։

Նորին Սրբությունը փառք եւ գոհություն հայտնեց Բարձրալին՝ ուսումնական տարին աղոթքով եւ օրինությամբ սկսելով՝ ձեւավորված գեղեցիկ ավանդության համար։ Նորին Սրբությունը վստահություն հայտնեց, որ հայ ինքնության հիմնադիր Սբ Սահակ եւ Սբ Մեսրոպ թարգմանիչ-վարդապետներն եւ ճանաչող հայրերն առջեւ կատարված ուխտն ու Սբ Էջմիածնի օրինությունը կրթության եւ գիտության գործիչներին նոր լիցք կհաղորդեն՝ նախաձեռնողի կերպով լծվելու հայրորդների երիտապուր սերնդի կրթության եւ դաստիարակության սրբազան գործին՝ այդպիսով գործացնելով նաեւ հայոց երկիրը։ Այնուհետեւ Գեղարքյան հոգեւոր ճեմարանի հանդիսությունների սրահում տեղի ունեցավ ընդունելություն, որի ընթացքում Նորին Սրբությունը վարժարանի օրինությունն ու մարզանքները հղեց կրթության ոլորտի սպասավորներին։

«Գրերի գյուտից մինչեւ գրատպություն» հանրապետական մրցույթը

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրելյան Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրինությամբ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի ընդհանրական դաստիարակության կենտրոնը եւ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարությունը նախաձեռնեց «Գրերի գյուտից մինչեւ գրատպություն» հանրապետական մրցույթը՝ նվիրված սբ Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1650-ի եւ հայ գրատպության 500-ամյակին։ Ծրագրի շրջանակներում Զրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնը հրատարակել է «Գրից մինչեւ գիրը» գիրքը՝ հեղինակությամբ բանասեր, «Եօրենական վարժարանի» ուսուցչուհի Մարո Խաչատրյանի։ Գրքում ներկայացված է հայ ժողովրդի պատմության բնականաբան իրադարձություններ՝ գրերի գյուտը, եւ դրան հաջորդող մշակութային հեղաշրջման ընթացքը՝ մինչեւ հայ գրքի տպագրություն, մինչեւ մեր օրերը։ Գիրքը բաշխվել է ՀՀ հանրակրթական բոլոր դպրոցներին՝ ծրագրի շրջանակում անցկացվող հոգեւորականական հանդիսությունների կազմակերպման ընթացքում ուսուցիչներին եւ աշակերտներին աջակցելու համար։

Զրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն



Սկիզբը թիվ 15-16

Սակայն առաջ անցնենք: Պրոֆ. Ժ. Գաբրիելյան կազմում համեմատական տախտակից ղեկավար չէ համոզվել, որ «Վասն հաւատոյ»-ի մի շարք հատվածներ, ինչպես՝ V 2, VI 3, VIII 1-3, IX 1, 3, X 10, XIII 1-2, XIV 3, XV 3, XVII 4-5, XVIII 1-4, XIX 1, մտում են դեռեւս չհայտնողոված, եւ դրանց դիմաց չկան սկզբնաղբյուրի հոլմներ. անկերտ է, որ բեզիգաղի արեւելագետը դրանք Ագաթանգեղոսի՝ մեզ հասած թարգմանում կամ այլուր չի նշմարել, ինչպես ինքն էլ խոստովանել է («Le Musée», էջ 123): Իհարկե, նշված գլխահամարներում են կարելի է ցույց տալ ազաթանգեղյան որոշ տեղիներ, սակայն ընդհանուր առմամբ դրանք ենթադրել են տալիս, որ թե՛ն Ագաթանգեղոսի Պատմությունը «Վասն հաւատոյ»-ի հիմնական սկզբնաղբյուրն է, թայց, ըստ երեւույթի, միակն չէ:

Գեոեւս Բոնվեդը կարծիք էր հայտնել, որ «Վասն հաւատոյ»-ի XII 2 եւ XIII 1-2 հատվածներում արտահայտված հավատամքի գաղափարն առնչվում է զանազան հին հավատար հանգանակների հետ, ինչպես՝ Նախիվանի երկար բանաձեւը, Աթանաս Ալեքսանդրացուն սխալմամբ վերագրված «Մեկնություն հանգանակին», Բարսեղ Մեծին սխալմամբ վերագրված «318 սուրբ հայրերի հավատքի մեկնությունը», իրեն հայկական պատարագի եւ խոստովանության հավատամքները: Չնայած այս կարեւոր դիտողությանը, Բոնվեդն ինքը սահմանափակվել է սույն դավանաբանական սկզբունքների ձեւակերպումների ընդհանրությունը մատնանշելով, եւ խնդիրը փաստորեն հարկ եղած չափով չի բացահայտել ինչպես նաև կողմից, այնպես էլ հետագայում: Շարունակելով նշված ուղղությամբ արդարումները երկուրորական բանասիրության եւ հայ մատենագրության մեջ՝ մենք շուտով կանգնեցինք մի նոր իրողության առաջ: Ինչպես հաջողվեց պարզել, «Վասն հաւատոյ» դավանաբանական երկը կազմող անհայտ մատենագիրն օգտվել է ոչ միայն Ագաթանգեղոսի Պատմությունից, այլեւ մի երկրորդ՝ հայերեն սկզբնաղբյուրից: Դա՛ մի V դ. երկրորդ կեսի հույն աստվածաբան Եվագրի (հոս) Պոնտացի վանականի «Հաւատք որ ի Նիկիայ» կոչված մեկնության հայերեն թարգմանությունն է: Մեկնության հուկարեն

ԱԳԱԹԱՆԳԵԼՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՆ ՎՐԱՅԵՐԵՆ «ՎԱՍՆ ՀԱՒԱՏՈՅ» ԴԱՎԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՐԿՐ

բնագիրը մեր բանասիրության մեջ կորած էր համարվում: «Յոյն թարգմտիչը ինքով մեջ տեղ չկայ»,- գրում է Գ. Գաբրելյանը՝ հավատո հանգանակին նվիրված ուսումնասիրության մեջ, իսկ Բ. Սարգիսյանը, որ հատուկ զբաղվել է Եվագրի Պոնտացու մատենագրությամբ, մատնանշում է. «Թեպետե Գոյն թարգմտիչը տալիս ինչ կը մնա հետազոտության, սակայն անոր երբեմնի գոյությունն ինձ անժխտելի կ'երեւի»: Չնայած այս պատկառելի հավատարմագրումներին՝ մեզ հաջողվեց ի հայտ բերել նաեւ Եվագրի Պոնտացու «Հաւատք որ ի Նիկիայ» մեկնության հուկարեն թարգմտիչը, որ անհերքելի կոչվան կարող է ծառայել «Վասն հաւատոյ»-ում օգտագործված հայերեն սկզբնաղբյուրը բացահայտելու համար: Այս տպագրվել է 1784 թ. Բոննում, որից են արտատպվել է Մինյեի հրատարակած «Patrologia graeca» մատենաշարում (h. XXVIII, սույն 1637-1644):

Եվագրի Պոնտացու մեկնությունը, հավասարապես եւ նրա հուկարեն անանուն թարգմտիչը, ըստ բովանդակության, բաղկանք է երկու մասից: Առաջին մասն սկսվում է 325 թ. տիեզերական առաջին ժողովի ընդունած բուն Նիկիական հանգանակի բառացի թարգմտով՝ «Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր մամնակայ», որին կցված է նույն հանգանակի ավելի ընդարձակ վերաշարադրանքը՝ «Այլ գիտեցիտուութիւն Սաբեյլեայ» սկզբածոցով, մեկնողական բնույթի լրացումներով եւ ժամանակին տարածված սաբեյլեան, փոխիյան եւ առիսական աղանդների դեմ ուղղված բանադրանքներով: Ահա այս շարադրանքը, որին հուկարեն են հայերեն ձեռագրերում նախանցված է Նիկիական հանգանակը, իբրեւ մի ամբողջություն, հայ բանասիրության մեջ ստացել է Եվագրի հանգանակ անունը, որի հուկարեն մի խմբագրություն է վերոհիշյալ «Հավատքի մեկնությունը»: Բանն այն է, որ հուկարենի՝ հայտնի գրեթե բոլոր ձեռագրերում «Հավատքի մեկնությունը» հեղինակ չունի եւ միայն Վենետիկի Մարկոսյան գրադարանում պահվող XIV դ. մի գրչագիր ժողովածուում («Codices graeci Bessarionis») վերագրված է Բարսեղ Մեծին (Կեսարացուն): Այն առաջին անգամ հրատարակել է Նորվեգիայի համալսարանի աստվածաբանության պրոֆեսոր Կասպարյան: Դեռեւս 1869 թ. Կասպարյան գտնում էր, թե «Հավատքի մեկնությունը» չի կարող Բարսեղ Մեծին պատկանել: Եվ երբ 1893 թ. փետնայում լատիներեն թարգմանությամբ լույս տեսավ Գ. Գաբրելյանի «Հանգանակ հաւատոյ»-ն, եւ Միխայիլայանների ձեռագրատան երկու գրչագրերի հիման վրա եվրոպական բանասերների ուշադրությանը ներկայացվեց Եվագրի հանգանակը, գերմանացի հետազոտողներ Կատենբուրգ եւ ապա Ավգուստ Դանը, միանգամայն արժանաւարտ համարելով հայկական աղբյուրների հաղորդումը, հակվեցին այն կարծիքին, որ իսկապէս Եվագրը կարող է լինել «Հավատքի մեկնության» հեղինակը: Յովնը, այս կարեւոր հետեւությունը ցարդ ոչ ոք ուշադրություն չի դարձրել:

«Հաւատք որ ի Նիկիայ» մեկնության երկրորդ՝ ավելի ծավալուն մասը՝ «Եւ գոյն կարգ հաւատացելոց» մանաւանդ միանձնակ» սկզբածոցով, հոգեշահ կանոնական հրահանգներ եւ իրողորներ են՝ ուղղված առավելագույն միանձն ճգնափորներին: Եվագրի այս մեկնությունը, ինչպես պետք է ենթադրել, հայերեն է թարգմանվել V դ. սկզբին եւ հայ դպրության սկզբնավորման շրջանի հնագույն թարգմանություններից մեկն է, որի ապացույցն է առաջին հերթին Դիւ Կոստանի երբայական որոշ անունների ապրաձեւ եւ ոչ հունաձեւ տառադարձումը, ինչպէս Յեռով, փոխանակ՝ Յեռու, Շունէլ, փոխանակ՝ Սամուէլ: Ինչպէս Գ. Գաբրելյանն է նկատել Եվագրի ոճի մասին. «Թարգմանության լեզուն V դարու առաջին կեսին նկատարագական եղած լեզուն է՝ որն որ անկէ ետը անմանելի մնացած է»:

Եվագրի մեկնության մի բավական ընդարձակ հատված թարգմանված է վրացերեն «Վասն հաւատոյ»-ի XII, 1-2 եւ XIII, 1-2 գլխահամարներում: Զանի որ «Վասն հաւատոյ»-ն դավանություն է Սուրբ Երրորդության մասին, այս պատճառով էլ նրանում անհայտ հեղինակն օգտագործել է միայն Եվագրի մեկնության առաջին մասը, այսպէս կոչված **Եվագրի հանգանակը**: Բնականաբար հարց է ծագում, թե ո՞ր լեզվից եւ ի՞նչ սկզբնաղբյուրից է օգտվել «Վասն հաւատոյ»-ի հեղինակը՝ Եվագրի հուկարեն թարգմտիչը, թե՛ հայերեն թարգմանությունից: Բարեբախտաբար, հայ մատենագրության մեջ Եվագրի հանգանակն ավանդված է ոչ միայն այդ հեղինակի բուն երկերում, այլեւ մի կողմնակի, հնագույն հայերեն վավերագրում - դա այն դավանաբանական պատասխանն էր, որ հայոց կաթողիկոս Սահակ Պարթեւն է Մետրապ Մաշտոցը 431 թ. Եփեսոսի ժողովից հետո հեղինակուսանդուպի պատրիարք Պրովկին: Այս պատասխանն թղթի շարադրանքում, առանց վերնագրի եւ հեղինակի անունը ինքնուրույն է բերված Եվագրի մեկնության ամբողջ առաջին մասը՝ Նիկիական հանգանակի հետ միասին՝ «Այլ մեջ հաւատամք ի մի Աստուած Հայր մամնակայ» սկզբածոցով է: «Այլ թե որպէ՛ս կամ գիա՛րդ, Աստուծոյ միայն է գիտե՛լ» վերջածոցով, որը, թե՛ն որոշ լեզվաբանական խմբագրությամբ տարբերվում է Եվագրի «Հաւատք որ ի Նիկիայ» մեկնության հայերեն թարգմանությունից, բայց իր խմբագրական հավելում-հապաւումներով ճշտվող համապատասխանում է նրան: Այս երկրորդ աննայն աղբյուրը միջոց է տալիս առավել համոզիչ կերպով լուծելու Եվագրի հանգանակի հայերեն եւ վրացերեն թարգմանությունների փոխհարաբերությունն ինտիմը:

Որ Եվագրի մեկնության հայերեն թարգմանությունն է օգտագործվել իրեն վրացերեն «Վասն հաւատոյ»-ում, հաստատվում է հայ թարգմանիչի՝ հենց այդ հավելում-հապաւումներով, որոնք անմիջապէս ի հայտ են գալիս հայերեն եւ իրեն վրացերեն շարադրանքները հուկարեն թարգմտիչի հետ բաղդատելիս: Այսպէս, Եվագրի մոտ հանդիպող «Հի միշտ Հայր, եւ

միշտ Որդի եւ միշտ Հոգի աստուածողէն, Հոգի Սուրբ կատարեալ, բարեխոս» առանց աննշելի խոթի առաջին մասը հայ թարգմանիչի բանաձեւում է, որ անկա է նաեւ Սահակի եւ Մաշտոցի առ Պրովկ պատասխանն թղթում եւ զգալիպէս տարբեր է հուկարեն թարգմտիչի (միշտ Հայր, միշտ Որդի, այսպէս եւս հաստատում [...]) Հոգի Աստուծոյ, Հոգի Սուրբ, Հոգի կատարեալ, բարեխոս, աստուծոյ (թարգմանությունը սերն է - Ա. Մ.): Բացի այդ, Եվագրի վերը բերված հատվածում «Հոգի աստուածողէն» բառերից առաջ հայ թարգմանիչը չորս տող զեղչել է (տե՛ս հուկարեն թարգմտիչի սույն ուսումնասիրության 77 էջում): Մինչդեռ վրացերենը բառացի հետեւում է հայերեն թարգմանությանը՝ XII, 2. «Հավիտյանս Հայր, հավիտյանս Որդի, հավիտյանս Սուրբ Հոգի: Սուրբ Հոգի՛կ կատարայ միջնորդ, անտեղծ»: Սահակի եւ Մաշտոցի առ Պրովկ պատասխանն թղթում բերված հանգանակն ունի նույն ձեւակերպումը եւ թարգմտի հապաւումը. «Հի միշտ Հայր, միշտ Որդի, միշտ Սուրբ Հոգի, Հոգի Աստուծոյ, Հոգի Սուրբ, կատարեալ, բարեխոս, անտեղծ, անեղծ»:

Մի այլ ապացույց եւս. Եվագրի հայերեն թարգմանության մեջ «Զեցեալ [...] մարմին եւ շուն ճշմարիտ եւ ոչ առ աջոց» (Սերետի Պատմության մեջ բերված հանգանակը (էջ 157) համապատասխան տեղում ունի՝ «Ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեալ») արտահայտության մեջ «առ աջոց» (առ երեսայթ) վրացի թարգմանիչն ընկալել է իբրեւ «առաջակց» եւ ըստ այսմ՝ վրացերեն թարգմանել «առաջակց», որ նույնպէս հաստատում է հայերենից թարգմանված լինելը: Գրիգոր Լուսավորչի «Կարդապետության մեջ եւս Եվագրի մեկնությանը հար եւ նման ապավով է «Եւ արդ՝ դու տե՛ս զճշմարիտ կերպաբանս բերեալ ի սուրբ Կուսեւ, եւ ոչ առ աջոց ինչ տեսիլ» (Տ 402):

Եվագրի հանգանակի հայերեն թարգմանությունը է ջարդված նաեւ Ագաթանգեղոսի Պատմության վերջում գետնոված եւ Գրիգոր Լուսավորչին վերագրվող Հավատո հանգանակի 17-րդ կանոնը. «Հաւատամք են ի Սուրբ Հոգին աստուածողէն, Հոգի Սուրբ, Աստուած կատարեալ, առանց աննշելի, քիտուն մշտնջենաւոր առ ի Հօրէ, որ խօսեցաւ յօրենս եւ ի մարգարետնս եւ յառաքեալսն, եւ էջ Յորդանան գետ» (էջ 473-474, հմտ. աստ, էջ 77):

Եվագրի հանգանակը լայն ճանաչում էր գտել Հայ Եկեղեցում՝ սկսած V դ. առաջին կեսից: Եվագրի Պոնտացուն հույն եւ հայ մատենագրության մեջ իրողորներ են «այդ իմաստուն եւ ճարտար», «այդ կարծ մանեային ըստ նմանութեան առաջնեցն եւ մարգարէիցն»: Այն հանգամանքը, որ Եվագրի մեկնությունը հուկարեն որոշ գրչագրերում վերագրված է նրա ուսուցիչ Բարսեղ Մեծին, վկայում է, թե իր ուղղափառ դավանանքով եւ ինչպիսի հեղինակություն եւ վստահություն էր վայելում հուկարական Եկեղեցու շրջանում:

Շարունակելի
Ալեքսան ՄՈՐԵՆՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր

Բուլղարահայոց թեմի հիմնադրման 145-ամյակին նվիրված գիտաժողով

Սեպտեմբերի 3-ին Սոֆիայի Հինգրրական պալատի սրահում տեղի ունեցավ թեմի հիմնադրման 145-ամյակին նվիրված գիտաժողով: Նախարարել է չուեցող գիտաժողովի անցավ թեմի առաջնորդական տեղապահ Աբգար վրդ. Հովակիմյանի նախագահությամբ: Ներկա էին 33 մշակութային նախարար Համսիկ Պողոսյան, Բուլղարիայում 33 դեսպան Արսեն Սողոյան, ջոյր Եկեղեցիների, քրիստոնեական այլ հարաւանությունների, մահմեդական ու հրեական համայնքներ

ի ներկայացուցիչներ, Բուլղարիայի ԳԱ ակադեմիկոսներ, հայ եւ օտարազգի գիտնականներ: Հայր Բաբարը ողջունեց ներկաներին ու հանդես եկավ բացման խոսքով: Այնուհետեւ ողջույնի խոսք ասացին տիկին Պողոսյան ու պարոն Սողոյանը: Ներկայացված գեկույցներով ու ցնխոսություններով անդրադարձ կատարվեց բուլղարահայ համայնքի առաջացմանը, Բաւկաններում հայկական ներկայությանը, թեմի հիմնադրման նախադրյալներին, Բուլղարիայի

ու բուլղար ժողովրդի հասարակական, քաղաքական եւ մշակութային կյանքում հայ համայնքի դերակատարությանը, հայ-բուլղարական հարաբերությունների առանձնահատկություններին: Գիտաժողովն ընթացավ հազգեցած ծրագրով եւ ներկաների ակտիվ մասնակցությամբ: Երեկոյան՝ գիտաժողովի փակումից հետո, մասնակիցներն այցելեցին կառուցման փուլում գտնվող Սոֆիայի Սր Աստվածածին եկեղեցի:

Բուլղարիայի հայոց թեմ





Յեղասպանության թեման հանդիսանում է XX-XXI դդ. համաշխարհային գրականության առավել ուշագրավ և արդիական թեմաներից: Այս իրողությունն անկասկած ունի իր օբյեկտիվ պատճառները: Դրանք ոչ հեռավոր անցյալում եւ այժմ էլ աշխարհի տարբեր երկրներում արձանագրված եւ արձանագրվող ցեղասպանությունների դեպքերն են, որոշ եղեռնագործությունների, այդ թվում՝ հայոց Մեծ եղեռնի վերջնականապես չճանաչված լինելու մտահոգիչ փաստը, համաշխարհային հանրության գիտակցության զգալի բարձրացումը, համամարդկային արժեքների ու բարոյաէթիկական նորմերի վերահաստատման անհրաժեշտությունը: Թերեւս վերը նշվածով կարելի է բացատրել, թե ինչու տարբեր ազգությունների հայրյուրավոր առաջադեմ հասարակական գործիչներ, գիտնականներ եւ գրողներ շարունակ բարձրաձայնում են ցեղասպանության, մասնավորապես հայոց եղեռնի հիմնախնդիրը:

XIX դ. վերջից սկսած՝ ԱՄՆ-ում հանդես են եկել հայագիր գրողներ Զայկա Էկիսյանը («Կահան Զայկունուշ», 1899, վեպ), Նազարեթ Մանկունին («Հացի համար», 1914, պատմվածքների ժողովածու) եւ ուրիշներ: Եղեռնից հետո Ամերիկայում սուրբաբան գաղթական հայությունը բնորոշ կարոտի, հայրենի եզերքի վերհուշի եւ

ՆԱՅՈՅ ԶԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԵՐԿԵՐՈՒՄ

ազգային վշտի թեմաներն են արձարժեք բանաստեղծներ Լուիսի Միլսանը, Վահրամ Սոֆյանը, Կարապետ Սիտալը, Զակար Գույումճյանը եւ ուրիշներ, արձակագիր Զամաստեղը՝ իր «Գյուղը» (1924), «Անձրե» (1929) պատմվածքների ժողովածուներով, «Սպիտակ ձիավորը» (1930-ական թվականներ) վիպասքով եւ այլն, Բենիամին Նուրիկյանը, Վահե Զայկը, Արամ Զայկազը, Զակար Ասատուրյանը, Անդրանիկ Անդրեասյանը, Զակար Կարապետեցը եւ այլք: Նրանք վերհիշում, ոգեկոչում էին հայրենի գավառներն ու քաղաքները, հայրենական կորուսյալ եզերքների բանաստեղծականությունը, կերտում հայ գաղթականի կերպարն ամերիկյան միջավայրում, նկարագրում հայ մարդու հոգեւոր եւ մարմնավոր ոգունները նոր աշխարհի խաչներով: Արձակագրում, արձարժում աշխարհասփյուռ հայության ճակատագրի թեման՝ ամերիկյան իրականության անորոշարձերում: Այդ գրողները փորձում էին բարոյահոգեբանական տեսակետից նաեւ քննարկել ազգային ու համազգային, հայկական եւ ամերիկյան խաչաձեւումները, ղնում էին հայապետության խնդիրը, միաժամանակ ուղիներ որոնում ներգրավվելու ամերիկյան եւ համաշխարհային մշակութային կյանքի լայն ոլորտում, մասնակցելու հոգեւոր նորացմանն ու վերածննդին: Նրանք իրենց ստեղծագործություններով ամերիկյան իրականություն եւն քերում հայկական թեման, օտարների ծանոթացնում հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրին ու ոչ վաղ անցյալին եւ ի վերջի իրենց գործունեությամբ ու երկերով նպաստում էին ընդհանուր հայաճանաչությանը:

Ամերիկյան իրականության մեջ՝ սկսած 1920-ական թվականներից, հայագիր գրականությանը զուգընթաց զարգացել է նաեւ անգլիագիր գրականությունը: Դա

քնական գործընթաց էր՝ թելադրված հասարակական նոր կենսապայմաններով ու կեցությամբ: Առաջինը լեզվամտածողության, լեզվական պատմեղի խնդիրն էր, որի հաղթահարման համար հարկավոր էր համահասկանալի լեզու, հիմնականում, իհարկե, անգլերեն: Օտարագիր գրողները, պահպանելով հանդերձ ազգային պատկանելության գիտակցությունը եւ խոր մտահոգությունը հայ ժողովրդի պատմության ու ճակատագրի հանդեպ, իրենց ստեղծագործություններով մեծապես նպաստել են հայաճանաչությանը, օտարների մոտ հետաքրքրություն արթնացրել հայության նկատմամբ, համաշխարհային հանրության անդամներին պահել եղեռնի ենթարկված մի հին, քրիստոնյա ժողովրդի գերխնդիրներին: Նաեւ շատ կարեւոր եւ կենսական մի գործառնություն եւ կատարել. օտար լեզվամտածողության կրթված եւ հայությունից որոշակիորեն խորթացած հայկական մի սովորական մարդիկ, թեկուզ եւ օտար լեզվով, փորձել են հիշեցնել իրենց ծագումն ու ազգային պատկանելությունը եւ հոգեպես զգնել ու զգայուն պահել համազգային կենսական խնդիրների նկատմամբ:

Այս առումով հատկապես գնահատելի են օտարագիր այնպիսի գրողներ, ինչպիսիք են Խաչատուր Ոսկանյանը, Լեւոն Սրապյանը, Էմանուել Վարսնոյանը, Մայքլ Արկուն՝ Տիգրան Գույումճյանը, Նրա որդին՝ Մայքլ Արկուն Կրոստը, Վիլյամ Սարոյանը, Լեւոն-Չավեն Սյուրմենյանը, Փիթեր Սուրյանը, Ռիչարդ Զակարյանը, Փիթեր Նաչարյանը, Ջեք Չալյանը, Փիթեր Բալաքյանը եւ այլք: Թեւեւ նշված գրողները նշանակալից ազնվոր են ներդրել հայկական թեմաները լուսաբանելու գործում, սակայն այս հոդվածում մենք առավելապես ցանկանում ենք անդորադառնալ օտարագիր հեղինակների, քանի որ վերջիններիս տեսակետները

հավանաբար ավելի անաչառ ու օբյեկտիվ կզգան ընթերցողներին: Զայոց Եղեռնի թեման են լուսաբանել Էլին Գրոսբլուրը «Արարատ», Էռնեստ Զեյնի գրությունը «Չմյուռնիայի փափն» եւ «Կլիմա մանջարոյի ծյունները» պատմվածքներում, Զեյնի Միլերը «Մարուսիի արձանը» վեպում, Էլիա Կազանը «Ամերիկա, Ամերիկա» եւ «Անատոլիացին» վեպերով, Ջոն Դոու Պատսոնը «Արեւելյան ճեպարթ» գրքում, Կուրտ Վոնեգուտը «Կապա մարտուրը» վեպում եւ այլն: Թեւեւ նշված հեղինակները բավականին մեծ ճանաչում ունեն գրական ասպարեզում, սակայն նրանց գերակշռող մասը, ի տարբերություն ամերիկահայ անգլիագիր գրողների, մասնավորապես՝ Լեւոն-Չավեն Սյուրմենյանի, Մայքլ Արկուն Կրոստի եւ Փիթեր Բալաքյանի, հանգամանորեն եւ ազամակողմանիորեն չեն պատկերում հայոց ցեղասպանությունը ու որպես կանոն՝ սահմանափակվում են կոտորածների գոհերի հոգեբանական ապրումներին, նրանց տվյալանքների, ինչպես նաեւ եղեռնից մազապուրծ փրկվածների ու նրանց ժառանգների ճակատագրերի պատկերմամբ: Կասկածից վեր է, որ գրողի առաջնային խնդիրը ցեղասպանության էթիկական եւ բարոյահոգեբանական ասպեկտների լուսաբանումն է, սակայն եղեռնի թեման իր բնույթով պատմական է, ուստի պատմական ասպեկտի անտեսումն այնքան էլ ճիշտ չէ: Բանն այն է, որ գրականությունը, գեղարվեստական ու գեղագիտական գործառնություններից բացի, ունի նաեւ ճանաչողական նշանակություն: Ի վերջո, գրականությունը կարող է ծառայել որպես քարոզչության հզոր գործիք: Միջոց օտարագիր գրողներն այլ տեսակետ ունեն՝ կապված գրականության գործառնությունների հետ: Ամենայն հավանականությամբ՝ ոչ:

Շարունակություն՝ էջ 8

ՀԱՅՈՅ ԿԱՅՈՒՄԻՍՏԵՐ

ԱՐԿԱՅԱՆ Գ ԿՐԵՏԱԺԻ (1734-1736)

Սկիզբը՝ էջ 4

Նրան հաջորդ կամեցան Զակար Նայյանին, բայց Կոլոտը չուզեց նրան իրենից հեռացնել, ուստի փոխանորդ նշանակեց Պետրոս Բահատուրյան վարդապետին՝ բնիկ անկյուրիացի: Գաղատացի Եղիա Գյուլապյանը, որ ունիթոր էր, խնդիրներ հարուցեց՝ առաջ բերելով խռովություններ: Զակարը եւ Խահակը 1736-ին թողնեցին Անկյուրիան եւ հեռացան, սակայն հոռուստեղծություններ հետեւորդները բավական շատացել էին, եւ ներքին հուզումներ եղան, ժողովուրդը երկփեղզվեց, եւ Անկյուրիայի 7 եկեղեցիներից 4-ն ընկան հոռուստեղծականների ձեռքը: Կոլոտը, չկամեալով երկու եկեղեցիների միջեւ կայացած հաշտությունը խախտել, հաշվի առնելով Բահատուրյանի տկարությունը եւ չուզելով հեռացնել Նայյանին, Անկյուրիա ուղարկեց եպիսկոպոս Սարգիս Սարաֆյանին, որը Կեսարիայի առաջնորդությունը թողած՝ դեգերում էր Կ. Պոլսում: Վերջինս չէր ուղարկվի, անշուշտ, հոռուստեղծականներին զսպելու համար, եւ թե ճանաչված լինեւ որպես

հայտնի հոռուստեղծական, ինչպես ուզում էին տեսնել լատինամետները:

Այսպիսին էր կացությունն արեւմտահայերի մոտ, իսկ Արեւելյան Զայաստանում շարունակվում էին նքրահամ Կրտսացու ու Նադիր շահի բարեկամական հարաբերությունները, որի վերջին արտահայտությունը եղավ կաթողիկոսի Թավրիզ մեկնելը: Զարկ է նշել, որ լինելով արեւմտահայ՝ Արքահամ Կրտսացին թուրքահայերի գործերով երբեք չէր զբաղվել: Նա այնպես էր գրավված Նադիրով, որ կարծես, նրանից բացի, աշխարհում ոչ մեկին չէր ուզում տեսնել: Ճիշտ է՝ հայկական շարժումը մարել էր, բայց երեւի դրա մասին հիշելը վրանգավոր էր, քանի որ Մուղանից Արցախի վրայով վերդառնալիս նա ոչինչ չի առում հայերի ապստամբության ու կրիվների մասին: Հայ զինվորականության վերջին խայկերները մտել էին ռուսական ծառայության մեջ: Եվ նրա մոտ միայն Լազար Խորխոռ-Ֆորով գործակարի մասին ենք հիշատակություն գտնում՝ 1734 թվի հունիսի 26-ին: Այդ նույն

թվականին Իվան Կարապետով անունով գնդապետը, որ հետամուտ էր հայերի՝ Ռուսաստանում հաստատվելուն եւ բազմախալուն, այդ խնդրով դիմում է Աննա Կայսրուհուն եւ իր համար գեներալի աստիճան է խնդրում: Այս ձեռով 1735 թվին հայ գաղթականների ձեռքով հիմնվում է Ղազար քաղաքը: Օրիի գործակից Միկաս Տիգրանյան եպիսկոպոսն այլեւս մոռացված էր, քանի որ նա ապրում էր Զայաստանի վերականգնման գաղափարներով: Եվ իզուր էր նա 1736 թվի մարտին ընդարձակ տեղեկագիր մատուցում՝ իշխեցնելով իր կողմը, որ եւ իր խոստումները: Բայց ո՛չ Ռուսական կայսրությունը ու ո՛չ էլ ռուսական ծառայության անցած հայերն այլեւս չէին հետաքրքրվում նրանով: Նա փախված էր Ռուսաստանի հայերի առաջնորդ դառնալ, եւ անհայտ է, թե ինչու Կրտսացին անգամ դրա համար չի միջնորդել: Բանն այն է, որ 1737 թվի ապրիլի 18-ին նա մահացավ ու թաղվեց Մ. Շողակաթի եկեղեցու գավթի ծախ կողմում: Այդ ժամանակ նա հավանաբար 80-ամյա ծերունի էր, ինչպես ենթադրում է Մ. Օր-



գգում ռուսական ծառայության անցած Խորխոռ-Ֆորովն ու Կարապետովը: Վերջինս 1744 թվին դեռ կենդանի էր:

Արքահամ Կրտսացու կյանքի վերջին ինչպե՞ս միսնների մասին ոչինչ հայտնի չէ: Թավրիզից հետո նրա առողջությունը խիստ վատացավ, եւ 1737 թվի ապրիլի 18-ին նա մահացավ ու թաղվեց Մ. Շողակաթի եկեղեցու գավթի ծախ կողմում: Այդ ժամանակ նա հավանաբար 80-ամյա ծերունի էր, ինչպես ենթադրում է Մ. Օր-

Բաբկեն ԶԱՐԻՊՅԱՆ
33 ԳԱՍ ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ անդամ,
պրոֆեսոր

ԽԱ ՉՎԵՐՑԸ ԺՈՂՈՎԱՐԴԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Քրիստոնեական տոնացույցի
հաջվերաց կամ ժողովրդական
անվանումով՝ Սուրբ Խաչի (Սըբ-
իեչ) տոնը նշվում է սեպտեմբերի
14-ին նախորդող կամ հաջորդող
կիրակի օրը (այս տարի՝ սեպ-
տեմբերի 16-ին):

հաջկերացի տոնն ընկալվում է Նաեւ որդեայ աշխատանուոր սկիզբ: Դրա մասին է վկայում «Տերընդեկն արա՛ ղուրս էլ բաւկը. Սըրխէյէն արա՛ մոիր բաւկը» ստացվածքը, այսինքն՝ ավարտի էին մտնելուն տաք, արեւոտ օրերը, ավարտվում էին Նաեւ գյուղատնտեսական աշխատանքները, ուստի ժամանակն էր անցնելու առտնին կյանքի: Կյս շրջանում բերքաւիալան արդէն ավարտված էր կամ մոտենում էր ավարտին, ցորենն ամբարված էր, երկրագործական աշխատանքների ետուն շրջանը՝ զրոյեթ ամփոփված: Ուստի, արդէն ժամանակն էր շնորհակալութուն հայտնելու դրա հաջող ընթացքն այսպիսոված Ուժին:

խաշվերացի տոնական ծիսակատարությունները հիմնականում կատարվում էին ննջեցյալների հիշատակին: Համարվում էր, որ ննջեցյալների պաշտամունքն առավելապես հատկապես երկրագործական տնտեսածես ունեցող ժողովուրդներին: Որպես հին երկրագործական ավանդույթների կրող՝ հայ մարդկայնության աշխարհայացքում երկրային կյանքի հաջողությունների, անխաղձությունների, ձեռքբերումների հետ առնչված էին նաեւ ննջեցյալները: Համարվում էր, որ վերջիններիս կարող էին եւ ազդում էին բերքի առատության, երկրագործական աշխատանքների արդյունքի վրա: Մի իսկ պատճառով ձգտում էին պրոքսի արդյունքների բաժին



տողները լքում ազգային մե
տոհմները: Անդրուկաձմ տարբե-
րակ էր կանե, որ յուրաքանչյուր
ընտանիք սեղան էր բացում իր
նեղեցեցալի շիրիկ կողքին: Նեղե-
ցյալների իշխատակի՛ն տվյալ
տարվա բերքահավաքի ար-
դյունքները ցառառ ու հարուստ
կապոցներ էին պատրաստում.
տարատեսակ ուտելիքներ՝ խա-
շած հավ, պանիր, խմիչք, գաթա,
մրգեր, հատկապես՝ խաղող: Ու-
տելիքները շարուն էին սփռոցի
վրա՝ սպասելով մինչև քառա-
սան օրիկի սեղանը, եւ տարիքով
ավագ տղամարդկանցից մեկը ո-
ղորմաթաա բարձրացնի: Դրանից
հետո սկսվում էր ընդամենը ճաշ-
կերույթը. սեղանի գաղրոն իր հա-
մարվում տունի ծխական կերա-
կուրը՝ թոնրավ խորոված ու ձկն
էր դրա ճարպով ներծծված ճակարի
լիպով: Յուրաքանչյուրը ընտա-

սի ցեխագունը, որի չորա-
նալով՝ որոշում էին խորո-
վածի եփվելը. եթե գունը
կտրտիքի ցեխալույսի մեջ
չորացած էր (իսկու), անմի-
ջապես խորովածը հանում
էին, եթե դեռ խոնավ էր՝
թողնում էին եփվելու: Ըն-
դրոված էր, որ սովալ տա-
րում նեցեղանու նեցեղը
ունակիքների հարազատ-
ելու ուլ էին տառում՝ կա՛մ
պարեն խորոված, կա՛մ էլ
կեղեղահի՝ խորովու պատ-
րաստելու համար: Ըն-
դրոված տավորայթի հա-
մաձայն՝ ուլի մի թիակը
տալիս էին քահանային, ո-
րը կոչվում էր մեռեալիպա:՝
Որոշ շրջաններում (Վայոց
ձոր) ընդունված էր ուլի մի
թիակը տալ այն ազգակա-
նին, ով քերել էր խորո-
վուն՝ հաջորդ անգամ ու-
րախի առիթով հանդիպելու
անկախիթով:

նշեցյալների հիշատակման տոկոսի պատրաստվում էին շուրջով՝ թխելով մեծաթիվ հի գաթա կամ սիսի-գաթա: շրջաններում, որտեղ զար- ած էր այգեգործությունը, աններին առատ էին մրգերը:

Առանձին շրջաններում ըն-
դունել են Սբբյիկի ուրբաթ օ-
րվաը չիա ետել ե բաժանե-
րցներին, հաժայնքի կարև-
որ աղոյաժներին, իվկանդը-
հաշվանդաժներին՝ որպե-
սց ինքեյակների հոգեբաժին-
հասարապե, ինքեյակներ-
հաշվանդաթան հացներոյթե-
թ տարաժվաժ էին հառինե-
րց ադարտաժան շիաները
ըց կորոմ էին ժաղկան կեպո-
մ էլ կանքի հաղթանաթին
ունակելիլուրպե խորիւրդը
նուկն խորիւրդոն ուներ կա-
ն

Խաչվերացի տոնին պատրաստվող ոսպով շիլան:

Որոշ վայրերում ընդունված էր համեմի սերներով, չորացրած իւրցով կամ ծիրորնով հատուկ հաց թխել եւ բաժանել աղքատներին: Բոլոր սովորութիւններում ընդհանուրը հանգուցյալի հոգու բաժինն առանձնացնելն ու համայնքի կարիքավոր անդամների հետ կիսելն է:

Ի տարբերություն ննջեցյալների հիշատակության մյուս առիթների՝ Սուրբ խաչի տոնին տխուր եւ սգո տրամադրությունները գերշիշխող չէին։ Տխրություն եր տիրում միայն տվյալ տարվա ննջեցյալների շիքիմների շուրջը։ Սա ոչ թե տխրության տոն էր, այլ այնպիսի առիթ, երբ տոնին մասնակիչ էին դարձնում եւ տոնակալ տրամադրությունը կիսում նաեւ ննջեցյալների հետ՝ միաժամանակ շնորհակալություն հայտնելով բերքի, տնտեսական տարվա ավարտի համար՝ ակնկալելով ննջեցյալների աշակցություն հետագայում եւ։ Որոշ շրջակներում այդ օրը համարվում եւ ուխտագնացությունների օրը երգ-երաժշտությամբ, մատարներով ու խնջույքով։

Խաչվերացի կամ Սուրբ Խաչ տունը հայոց ավանդական տոնացույցում տնտեսական տարի ամփոփող տոներն էր: Այժմ սովորույթ էին գյուղատնտեսական աշխատանքները, եւ գալի ամիսներն այնքան էլ առատ չէին տոնակատարություններով խնջույքներով:

Ահա այսպես էին տոնում մե
նախնիները, ժողովրդախոսա
նական լեզվում տարածվա
նքիսիքի տոնն ազգագրակա
տարրեր շրջաններում...

ԿՆԿԱ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Սկիզբն՝ թիվ 14-16

ԶՈՒՅԳԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՏԱՐԳԱՆՔԸ

Աստված ամեն ինչ իմաստությամբ է
եղեծել: Այլ շնորհներով է օծուել տղա-
սարգուն, այլ շնորհներով՝ կնոջը: Տղա-
սարգուն տեղ է առնակալանություն, քաջու-
ն, որպեսզի ոգծար խնդիրների ժամա-
նակ լուծում գտնի, եւ կինն էլ նրան են-
տարկի: Որովհետեւ, թեթեկոջն էլ տար-
այն քաջություններ, ընտանիքը չէր կարող
անգուն մնալ:

Ի պիորոյուն խոսում էին մի սարսափե-
լից կոմսափն: Նա հազում էր մինչեւ
քնորէն հասնուի սպիտակ շապիկի
նշտ իր հետ սուր ունէր: Ավագակներն
նախ կնիւն մտաւ վերցոյն: Դառնեցա-
ց- ինչ ինչ հրուսակսիսի մէջ: Իմ ան-
ամ, իր երեխաների հետ, մեկ ժամ ճա-
պարկի իր կորել դեպի հեռու մի գյուղ,
որ ոմա տղայի իր աղջկա փեսացուն
արծնի: Բայց քանի որ այդ տղան ընդոյն
էր իր, որան բռնէր, դրեց իր մէջքին
գլուղ բերէր: Այսպիսի երեքտեղ բացա-
ւորոյններ են: Եթէ կանանց գորակոչն
է կանանցից արդարացած մի գումարուս
կանոնէն է բախտն անեն, որ տաւը
կատու շարժեն որանց ուղղութեամբ,
կաթ բոլորը կիսիւնէ՝ կարծելով, թէ
շնամիս է:

«Տղամարդը կնոջ գլուխն է», - ասում է
Լուր Գիրքը (Եփես. Ե 23): Այսիսկ՝ Աստ-
ած այնպես ստեղծեց, որ տղամարդն իշ-
խի կնոջը: Այն հանգամանքը, որ կինն է
շխում տղամարդուն, դա աստվածաշա-
նորություն է: Աստված սկսեցով ստեղծեց

ՋՐՈՒՅՑ ՀԱՅՐ ՊԱԻՍԻՈՍԻ ՀԵՏ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՅԱՆՔ

Աղամին, եւ Աղամը կնոջ անիթով ասաց. «Այժմ սա ոսկորն է իմ ոսկորներից եւ մարմին» իմ մարմնից» (Մտնդ, Ա 23): Կենը, ինչպէս ատուս է Ավետարանը, պետք է վախճան իր տղամարդուց, այսինքն՝ նրան հարգի, իսկ տղամարդը պետք է սիրի իր կնոջը (տե՛ս Եփես. Ե 33): Սիրու հարգանքն կա, հարգանքն էլի՝ սեր: Նրան, ում սիրում եմ, նաեւ հարգում եմ: Եվ նրան, ում հարգում եմ, նաեւ սիրում եմ: Վայիցն՝ երկուսն էլ նույն իրողությունն են:

Մարդիկ, սակայն, հեռանում են աստվածամորի այդ ներդաշնակությունից և չեն հասկանում այն, ինչ ասում է Ավետարանը. տղամարդը, սխալ ըմբռնելով Ավետարանը, կնոջն ասում է. «Պետք է վախենալս ինձանից»։ Բայց եթե կինը տղամարդուց վախենար, չէր ամուսնանա նրա հետ։ Կան որոշ պատերազմ, որ ասում են. «Ինչո՞ւ կինը կանգնե և վախենա տղամարդուց։ Զեմ ընդունում։ Ի՞նչ կրնա և սա։ Հավասարություն չկա»։ Սակայն Սուրբ Գիրքը ասում է. «Իմաստության սկիզբը Տիրոջ երկյուղն է» (Առաջ. Ա 7)։ Աստծու հանդեպ երկյուղը Աստծու համար չի հարգանքն է, պատկառանքը, հոգեւոր երկչափությունը։ Այդ երկյուղն Աստծով հիասթալու զգացողություն է արթնացնում։ Աստծու հանդեպ երկյուղը սուղն է։

Այն հավասարությունը, որ կանայք պահանջում են տղամարդկանցից, մինչեւ

իկը-որ մի կետ կարելի է քննարկել: Այսօր կախաբյ, քանի որ աշխատում են են ընտրություններին են մասնակցում, հիվանդագին փհակում են են կարծում որ, որ տղամարդկացի հավասար են: Քնակկանաբար են տղամարդկացի, են կանանց հոգիները նույն են: Սակայն երբ տղամարդը չի սիրում կնոջը, են կնոջ չի հարգում ամուսնուն, ընտանիքում խնդիրներ են առաջանում: Հին ժամանակներում կնոջ՝ ամուսնուն հակաակակելը շատ վատ էին դիտում: Այժմ այլ փհակ է տրվում: Այն ժամանակները ինչ գեղեցիկ էին: Ամուսինների են ճանաչում՝ տղամարդը շատ կարճահասակ է, իսկ կնոջ՝ բարձրահասակ են օժտված տղամարդկային հատկություններով: Այնքան տղամարդ-կին էր, որ մի օր սայլից միայնակ մեծ բանակությամբ ցցուն դատարկ էին: Այլ անգամ աշխատողներին մեղք, որը նույնպես բարձրահասակ էր, խանգարել նրան, են այդ կինը բռնել են մի կողմ նետել նրան: Սակայն պետք է տեսնել, թե ինչ հնազանդ էր իր ամուսնին, ինչպես էր նրան հարգում: Ընտանիքն այդպես է կանգուն մնում, այլ կերպ չի լինում:

ՉՈՒՅԳԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՄԵՐԸ

- Մայրապետ, բարեմաղթանքներ գրե-
ծե՞ր սամուսյացոյ Հիմադրիկն:



- Գրեցի, հա՛յր:

- Բեր բացիկը՝ մի քանի տող էլ ես ավելացնեմ. «Ջրիստոսը եւ Աստվածածինը թող ձեզ հետ լինեն: Դիմիտրի, թույլ ես տալիս, որ վիճես ողջ աշխարհի հետ, բացի Մարիայից, նույնը թույլ եմ տալիս նաեւ Մարիային»:

Այսպես գրեցի, որպեսզի տեսնեն կիսավանահ, թե ինչ կնկարի ունեն: Անկն ձեռն մի օր հարցրեց. «Հայր, ի՞նչն է ավելի խառն կապում օղամարդուն կնոջը»: Իսկ ես պատասխանեցի. «Երախտագիտության գաղափրով»: Կինը օղամարդուն տալիս է զգաստություն, հավատարմություն, հնազանդություն: Տղամարդը կնոջը տալիս է այն հաշտագրանք: Կինը տան իշխան է ինչպես նաեւ՝ մեծ աղայիկը: Տղամարդը տան ղեկավարն է, ինչպես նաեւ՝ ընտանիքի բեռն կրողը:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՂԱՅՈՉ ՉԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԵՐԿԵՐՈՒՄ

Սկիզբը՝ էջ 6

Հայկական օտարազգի գրողների շատերը մանրամասն պատկերացում չեն ունեցել 1894-96 թթ. եւ 1915 թ. որբերգական իրադարձությունների մասին եւ ըստ երեւոյթին՝ այդ պատճառով են սոսկ հայանցիկ խոսել բուն ջարդերի մասին: Սակայն այս իրողությունը կարող է ունենալ նաեւ մեկ այլ բացատրություն. կոտորածների մանրակրկիտ, նատուրալիստական պատկերումը հակասում է գեղարվեստական եթիկայի սկզբունքներին, հետեւաբար եղեռնի առավել զազդելի դրվագները պարզապէս չեն կարող տեղ գտնել գեղարվեստական երկում: Հարկ ենք համարում նշել, որ վերջին դրոյթը փոքր-ինչ վիճահարույց է, քանզի տարբեր հեղինակներ կարող են ունենալ միանգամայն տարբեր պատկերացումներ գեղարվեստական էթիկայի մասին: Ի վերջո պետք չէ շփոթել ցեղասպանության ռեալիստական եւ նատուրալիստական պատկերումները: Օրինակ՝ վերը հիշատակված երեք ամերիկացի գրողները ռեալիստորեն են ներկայացնում կոտորածները, սակայն փորձում են խուսափել այնպիսի նոդկալի եւ սահմանեցուցիչ մանրամասներից, որոնք կարող են նսեմացուցիչ լինել հայ ժողովրդի հա-



մար: Հարկ ենք համարում նշել, որ ոչ բոլոր օտարազգի գրողներն են խուսափում ցեղասպանության պատմական հայեցակետի լուսաբանումից: Որպէս օրինակ՝ օրինակներ՝ կարելի է նշել Ֆրանց Վերֆելին, իսկ ամերիկացի գրողներից՝ Էլզին Գրոսբլուսին: Վերջինս առաջին ամերիկացի գրողն է, որը համակողմանիորեն լուսաբանեց հայոց եղեռնի թեման իր «Արարատ» վեպում (1939): Ավելի կանխորդ Գրոսբլուսը պատկերում է համիդյան ջարդերը՝ Թուրքահայաստանի արեւելյան շրջաններից մեկում գտնվող Դիլիջան քաղաքում: Ուշագրավ է, որ նա Փիթեր Բալաքյանի նման

հայոց ցեղասպանությունը ներկայացնում է օտարազգի անկատեսների հիշողությունների, նրանց վկայությունների հիման վրա: Այս հանգամանքն ակնհայտաբար ունի որոշակի միտում. մի բան է, եթե եղեռնը ներկայացնում է հայը, միանգամայն այլ բան, եթե կոտորածները պատկերում է ամերիկացին, եվրոպացին, ռուսը կամ թուրքը: Ասվածից թող չստեղծվի այն թույլ կարծիքը, թե հայերը, լինեն դրանք ցեղասպանության գործեր, ականատեսներ են թե գրողներ, որոնք ջարդերը պատկերել են իրենց տառերի ու պապերի հուշերի հիման վրա, խելագարյուն են կամ անհասկանալի են:

կամ չափազանցված ներկայացրել Թուրքահայաստանում կատարված իրադարձությունները: Բնավ՝ ո՛չ: Դրա մասին է վկայում Լեւոն-Չավեն Սյուրմեյանի, Փիթեր Լաշարյանի, Մայքլ Արլեն Կրոստերի, Ջեք Քաշյանի եւ Փիթեր Բալաքյանի գրական երկերի առավել մանրակրկիտ վերլուծությունը: Ասենք ավելին՝ հայազգի գրողների շատերն աչքի են ընկնում օբյեկտիվությամբ եւ անաչառությամբ: Դրա մասին է փաստում թեկուզ այն իրողությունը, որ սփյուռքային հեղինակներից շատերը չեն ձգտում կուրորեն վատաբանել ողջ թուրք ազգին, թեեւ լավ գիտեն, որ թուրքերի զգալի մասն ակտիվորեն մասնակցել է հայոց կոտորածներին: Այստեղ ակնհայտ երեւում է հայ մտավորականի հումանիստական Եւրոպայում, նրա հավատարմությունը քրիստոնեության վեհ գաղափարներին: Այս առումով հետևապէս աչքի են ընկնում Կիւրմեյանը եւ Լեւոն-Չավեն Սյուրմեյանը: Նշված հեղինակներն ակնհայտորեն առաջնորդվում են «չպատասխանել չարով չարին, չարանալ աշխարհի ու մարդկության դէմ» քրիստոնեական սկզբունքներով: Վերադառնալով Էլզին Գրոսբլուսին՝ նշենք, որ նա էլ հումանիստական վսեմ իդեալների կրող է:

Դրանում համոզվում ենք նրա «Արարատ» վեպն ընթերցելիս: Գրոսբլուսը, ի տարբերություն իր գրելակերպի շատերի, անսերենաբար բավական լավ է տիրապետել պատմական կյանքին եւ համոզիչ փաստերով է ներկայացրել հայոց կոտորածները, ինչն անկասկած շատ կարեւոր է քանզի շատ հաճախ հենց գեղարվեստական գրականության միջոցով են միլիոնավոր մարդիկ պատկերացում կազմում պատմական իրողությունների մասին: Էլզին Գրոսբլուսը կարողանում է անաչառորեն ներկայացնել հայ եւ թուրք ժողովուրդներին, նրանց միջեւ տիրող բարոյապաշտպանական մթնոլորտը եւ հայոց կոտորածների դրույթապատճառները: Ավելորդ չէր լինի նշել, որ «Արարատ» վեպում չկա ցեղասպանության պատկերման այն լայն մասշտաբը, որն առկա է Լեւոն-Չավեն Սյուրմեյանի «Ջեզեմ դիմում, տիկնա՛յք եւ պարոնա՛յք», Մայքլ Արլեն Կրոստերի «Ուղեւորություն դեպի Արարատ» եւ Փիթեր Բալաքյանի «Ճակատագրի սեւ շունը» վեպերում: Ինչեւէ, Գրոսբլուսի «Արարատը» կարելի է համարել հայոց եղեռնի թեմային նվիրված առավել հաջողված ստեղծագործություններից, որի գլխավոր արժանիքը թերեւս այն է, որ դրանում ցեղասպանությունը ներկայացվում է մի շարք օտարազգի հեղինակների կողմից, ինչը թերեւս առավել ճշմարտանման ու խաղաղիչ է դարձնում վեպի համար:

Շարունակելի
Տիգրան ՍԱԼՈՍՅԱՆ

20-րդ միջազգային էկումենիկ կոնֆերանսը Իտալիայի Բոգե վանական համալիրում

Սեպտեմբերի 5-8-ն Իտալիայի Բոգե վանական համալիրում «Մարդի իբրեւ արարչագործության պահապան» խորագրի ներքո տեղի ունեցավ 20-րդ միջազգային էկումենիկ կոնֆերանսը, որին մասնակցում էին բազում ներկայացուցիչներ Ուղղափառ, Արեւելյան Ուղղափառ եւ Կաթոլիկ եկեղեցիներից, ինչպէս նաեւ գիտնականներ՝ տարբեր կրթական հաստատություններից:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրինությամբ կոնֆերանսին մասնակցեց Սիւրյանի հոգեւոր հովիւ Թովմա արեղա հայաշտրայան եւ ընթերցեց Հայոց Հայրապետի օրինության խոսքը:

«Աստուծո անսահման սիրո դրսեւորումն էր արարչագործությունը: Իբրեւ Աստուծո պատկերով եւ նմանությամբ ստեղծված բանական էակի՝ Աստված մարդուն զարդարեց Սր Հոգու գաւազան շնորհներով եւ մեծ պատասխանատվություն դրեց նրա վրա՝ պահապանը դառնալու ողջ արարչագործության, մշտական խնամք եւ հոգածություն ցուցաբերելու արարչատեղը բնության հանդէպ, խելամուտքն եւ գոյւորնեւն օգտվելու նաեւ բնության բարիքներից: «Արդի մարտահրավերներից եւ բնության պահպանումը աշխարհի եւ գալիք սերունդների մասին մտահոգությամբ: Ուստի մեծապէս կարեւոր է մարդու մեջ արթուն պահել բնության հանդէպ Արարչից նրան տրված պատասխանատվությունը՝ խուսափելու համար երկիր մոլորակին սպառնացող բնապահպանական աղետներից, համատեղ ջանքերով կառուցելու բարոր ու առաջադեմ կյանքը համայն մարդկության»:

Կոնֆերանսի ընթացքում բանախոսները եւ ներկաները Սր Գրգի եւ հայրաբանական ժառանգության տեսանկյուններից անդրադարձան արարչագործության պատմությանը եւ արդի բնապահպանական խնդիրների՝ կարեւորելով Եկեղեցիների դերը դրանց հաղթահարման գործում:

Լրագրական կոլեքտիվ՝
ՄԱՐԻ ԱՐԵՂՈՒ ՍՐ ԷՏԻՄԻՍԻԻ ԵՆԵԿՏԱՏԱՍՄԱՆ
ՀԱՄԱՐԱՐԻՈՒ

ԶՐՈՒՅՑ ՀԱՅՐ ՊԱՆԻՍԻՈՒ ՇԵՏ ԸՆՏՖՆԵԿԱՆ ԿՅՈՒՆՔ

Սկիզբը՝ էջ 7

Տղամարդն ու կինը միմյանց հանդէպ մաքրագործված սեր պետք է ունենան, որպէսզի կարողանան իրար մխիթարել եւ կատարել իրենց հոգեւոր պարտականությունները: Որպէսզի զուգորդ ներդաշնակ ապրեն, անհրաժեշտ է, որպէս իրենց կյանքի հիմք, ունենան սերը, ճշմարիտ սերը, որը գտնվում է հոգեւոր իշխանության, գոհաբերության մեջ եւ ոչ թե ստի, աշխարհիկի եւ մարմնականի մեջ: Եթե կա սեր, գոհաբերություն, ապա զուգորդի ամեն մեկն իր հերթին միշտ իրեն դնում է մյուսի տեղը, նրան հասկանում է եւ ցավ գգում նրա համար: Երբ որեւէ մեկն իր մերձավորին ընդունում է իր ցաված սրտի մեջ, այդ ժամանակ իր մեջ է ըն-

դունում Զրիստոսին, Որը կրկին նրան ուրախացնում է իր աննկարագրելի ողջազրկումով:

Երբ կա սեր, ինչքան էլ գանազան հանգամանքների պատճառով զուգորդի ամեն մեկը մյուսից հեռու գտնվի, կրկին իրար մոտ կգտնվեն, որովհետեւ Զրիստոսի սերը հեռավորություն չի ճանաչում եւ բաժանման պատճառ չի հանդիսանում: Բայց երբ, Աստված մի արարեց, զուգորդ իրար հանդէպ սեր չեն տածում, կարող էլ իրար մոտ գտնվել, սակայն իրականում իրարից հեռու լինել: Այդ պատճառով պետք է փորձեն իրենց ամբողջ կյանքում պահպանել սերը, այսինքն՝ այն, որ մեկը մյուսի համար կարող է գոհաբերել:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կալկաթայի Հայոց մարդասիրական ճեմարանի 2012-2013 ուս. տարվա ընդունելության

Կալկաթայի Հայոց մարդասիրական ճեմարանը հայտարարում է 7-11 տարեկան աշակերտների ընդունելություն: Ընդունելությունը կատարվելու է հարցազրույցով՝ տրամաբանական եւ առարկայական գիտելիքների շրջանակում: Ուսման, կեցության եւ ուղեւորության բոլոր ծախսերը հոգում է ճեմարանը:

Ընդունելության համար պահանջվում են հետևյալ փաստաթղթերը.
1. Անձնագիր (առնվազն 4 տարվա վավերականությամբ),
2. Կրթիցի վիճակագրույց (առաջադիմության թերթիկ),
3. Բժշկական տեղեկանք առողջության վերաբերյալ,
4. Մոռի (խնամակալի) կողմից լիազորագիր՝ նոտարի կողմից հաստատված,
5. Չորս լուսանկար (3.5 x 3.5):
Դիմումները ներկայացնել Մայր Աթոռ Սր

Էջմիածնի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն մինչև 2012 թ. սեպտեմբերի 28-ը, ամեն օր, բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերից, ժամը՝ 10:00-16:00, հասցեն՝ ք. Էջմիածին, Մայր Աթոռ Սր Էջմիածին:
Տեղեկությունների համար զանգահարել (010) 517 199 հեռախոսահամարով:

Կալկաթայի Հայոց մարդասիրական ճեմարանի կայքի հավելյալ տեղեկությունների համար կարող եք այցելել www.armeniancollege.in կայքը:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱ ՂԱՅԱՍՍԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Քրիստոնեա Հայաստան»
թերթի խմբագրություն
Համարի պատասխանատու՝
Նարե Սարգսյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սր Էջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ qh@etchmidzin.am
web.kalya-kh-tert.livejournal.com
krishayas.wordpress.com
Ստոր. տպագր. 18.9.2012 թ.
Տպագրանակը՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ